

PAPER DETAILS

TITLE: Diger Zihinler Problemi Baglaminda: Ryle ve Searle Felsefelerinde Davranis ve Zihin Iliskisi
Tartismasi

AUTHORS: Melike AKPINAR, Arslan TOPAKKAYA

PAGES: 200-214

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2436392>

Araştırma Makalesi**Başvuru:** 19.05.2022**Kabul:** 12.10.2022**Atıf:** Akpınar, Melike ve Arslan Topakkaya. "Diğer Zihinler Problemi Bağlamında: Ryle ve Searle Felsefelerinde Davranış ve Zihin İlişkisi Tartışması," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 19 (Haziran 2023): 200-214. <https://doi.org/10.55256/temasa.1118638>

Diğer Zihinler Problemi Bağlamında: Ryle ve Searle Felsefelerinde Davranış ve Zihin İlişkisi Tartışması

Melike Akpınar¹

ORCID: 0000-0002-6271-8179

Arslan Topakkaya²

ORCID: 0000-0002-8305-8675

DOI: 10.55256/TEMASA.1118638

Öz

Zihin felsefesinin üzerinde durduğu konulardan biri "diğer zihinler problemi"dir. Bu problem, bizimle aynı veya farklı türden varlıkların bir zihne sahip olup olmadığının nasıl anlaşılacağını içerir. Problemi çözmek amacıyla birtakım yaklaşımlar ortaya koyulmuştur fakat bu yaklaşımlar problemin çözümü için yeterince güçlü bulunmamıştır. Descartes'in düalist anlayışı, diğer zihinler probleminin ortaya çıkmasındaki ana nedenlerden biri olarak görülmüştür, bu nedenle öncelikli olarak filozoflarımız tarafından bu anlayış eleştiriye tabi tutulmuştur. Ayakları yere basan, sağlam bir yaklaşımın olmaması davranış ve zihin arasındaki ilişkinin sorgulanabileceği bir zemin hazırlamıştır. Çalışmamızda probleme daha yakından değinebilmek amacıyla bir tarafta felsefi davranışçılık yaklaşımını ortaya koyan Gilbert Ryle'in, zihin ve davranış arasındaki ilişkisinden hareketle diğer zihinler problemi hakkındaki düşüncelerine yer verirken diğer yandan problemin çözümü ve ayakları yere daha sağlam basan bir yaklaşım için davranış ve zihin arasındaki sıkı bağın kırılması gerektiğini düşünen John R. Searle'un görüşlerine yer verdik. Ryle'in zihin felsefesinde diğer zihinler probleminin çözümü; anlama, nasılın bilgisi ve öz bilgisi ile beraber işler. İnsan gizemli bir varlık değildir, gözlemlenebilen açık davranışlarından hareketle anlaşılabilen bir varlıktır. Dolayısıyla diğer zihinlerin varlığı da açık davranışlarından hareketle anlaşılabilir bir şeydir. Searle ise davranış ve zihin arasında bu denli sıkı bağlar kurmanın, diğer zihinler probleminin çözümü konusunda bizlere zorluk çıkaracağını düşünmüştür. Bu bağın kırılması amacıyla silikon beyinler ve bilinçli robotlar düşünce deneyimlerini ortaya koymuştur. Searle ortaya koyduğu düşünce deneyimleriyle bu bağın kırılmasında etkili bir adım attığını düşünmüştür.

Anahtar Kelimeler: Searle, Ryle, Davranış, Zihin, Diğer Zihinler.

In The Context Of The Problem Of Other Minds: Versus The Relationship Of Behavior And Mind In Ryle, Breaking This Relationship In Searle

Abstract

One of the topics of the philosophy of mind is the problem of other minds. This problem involves how to know that beings have a mind. Some approaches have been put forward to solve this problem, but these approaches have not been found strong enough to solve the problem. Descartes' dualist understanding was seen as one of the main reasons for the emergence of the problem of other minds, so this understanding was primarily criticized by our philosophers. The lack of a strong approach to the solution of this problem has questioned, the relationship between behavior and mind. In our study the we have included Gilbert Ryle's thoughts on the problem of other minds, based on the relationship between mind and behavior, who put forward his philosophical behaviorism approach. On the other hand, we have included the views of John R. Searle, who thinks that the relationship between behavior and mind should be broken in order to solve the problem of other minds. In Ryle's philosophy of mind, the solution to the problem of other minds is related to understanding, knowledge of how and self-knowledge. According to Ryle, human existence is not a mysterious. Human existence can be understood from observable clear behaviors. Therefore, the existence of other minds is also intelligible from their open behavior. Searle, thought that relationship of between behavior and mind make it difficult solve the problem of other minds. In order to break this relationship between mind and behaviour Searle introduced thought experiments with silicon brains and conscious robots. Searle thought that he had taken an effective step in breaking this bond with his thought experiences.

Keywords: Searle, Ryle, Behavior, Mind, Other Minds.¹ Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Felsefe Bölümü. melikeakpinar70@gmail.com² Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Felsefe Bölümü. atopakkaya@erciyes.edu.tr

Diğer Zihinler Problemine Giriş

Zihin felsefesi 18. ve 19. yüzyıllarda felsefenin yeni bir alt disiplini olarak ortaya çıkmıştır.³ Zihin felsefesi, bilinç sahibi canlıların her türden zihinsel olgularını inceleyen bir felsefe disiplini. Zihin felsefesinin temel problemlerinden biri de kendimiz dışındaki varlıkların bir zihne sahip olup olmadığının nasıl anlaşılacağıdır. Bu problem, zihin felsefesinde diğer zihinler problemi olarak adlandırılır.⁴ Diğer zihinler probleminin nasıl ortaya çıktığını somut bir örnekle açıklayacak olursak: Parmağımı kestiğimde ve kanadığımı gördüğümde kendi hissettiğim acının, doğrudan (aracısız) bir şekilde farkındayım. Bu durumu kendi davranışlarımdan hareketle çıkarmıyorum, aracısız olarak farkındayım. Doğrudan farkında olma durumu felsefe tarihinde doğrudan bilgi olarak da adlandırılmıştır. Fakat bir başkasının parmağı kesildiğinde bunu kendimde olduğu gibi aracısız olarak kavramam mümkün değildir. Ben karşımdakinin acı çektiğini onun parmağındaki kandan veya hareketlerinden çıkarırım. Bir başkasının acısını kendi acımmış gibi doğrudan hissetmem mümkün gözükmemektedir. Fakat bu durum onun acı çekmediği anlamına da gelmemektedir.⁵ İşte tam da bu noktada diğer zihinler problemi ortaya çıkmaktadır. Yani karşımdakinin de bir zihne sahip olduğunu nasıl anlayabileceğim, sorusu gündeme gelir.

Diğer zihinler probleminin çözümü için ortaya atılmış üç farklı yaklaşım söz konusudur. Bunlardan ilki ve geniş kitlelerce benimsenmiş olanı benzetme (analoji) yaklaşımıdır. Bu argümanın temel savı, kendimiz dışındaki insanların veya üst düzey canlıların davranışları kendi davranışımızla benzerlik gösterdiğinde, bu davranışın kendi zihinsel durumlarımıza benzer zihinsel durumlardan kaynaklandığını varsaymamızdır. Karşımdakinin de bir zihne sahip olduğunu bu yolla anlamış oluruz. Davranış ve zihin arasında nedensel bir ilişki kurmuş analoji yaklaşımına birçok eleştiri yöneltmiştir. İlk olarak her zihinsel durum bir davranış biçimi ortaya koyma zorunluluğu taşıyabileceği eleştirisi yapılmıştır. Diğer yandan benim kendi zihinsel durumlarıma verdiğim isimler, bir başkasının zihinsel durumlarına verdiği isimle aynı nitelikleri taşıyabilir. Bu durumda bir başkası için ağrı, acı, pişmanlık gibi zihinsel durumlar farklı bir boyuttayken bende daha farklı bir boyuta sahip olabilir. Diğer bir eleştiri ise, “benzerlik” argümanında tek dikkate alınan ölçütün benim kendi zihinsel durumlarım olmasıdır. Kendi zihinsel durumlarımdan hareketle bir başkasının da zihne sahip olduğunu söyleyebilirim, fakat bu iddiamı doğrudan ve dolaysız test etme imkânım söz konusu değildir.⁶

Diğer zihinler probleminin çözümü için ortaya atılmış ikinci yaklaşım ise davranışçılıktır. Davranışçılık başlarda insan ve hayvan davranışlarını inceleyen psikoloji alanı olarak ortaya çıkmıştır. Davranışçıların ortaya çıkmasındaki en büyük etmen bilincin, içe bakış yöntemiyle incelenilebileceğine karşı şüphe duymuş olmalarıdır. Bu yaklaşımı benimseyen psikologlar bilinç ve içe bakış gibi kavramları bir kenara bırakmış ve sadece davranışa odaklanmışlardır.⁷ Felsefi alanda davranışçılık kuramını ortaya koyan filozof, Gilbert Ryle olmuştur. Ryle’in bahsettiği anlamda davranışçılık, psikolojideki ve genel psikoloji alanındaki gibi deney ve gözlem içeren, oradan birtakım yasalar çıkarmaya yönelik bir yapıya sahip değildir. Ryle kendi zihin felsefesinin böyle bir amacı olmadığını ve davranışçılıkla bağlantısının sadece dışarıdan gözlemlenebilen davranış-

³ Şeref Günday, *Zihin Felsefesi* (Bursa: Asa Kitapevi, 2003), 27.

⁴ Kamuran Gödelek, *Zihin Felsefesi* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), 3-6.

⁵ John Hospers, *An Introduction To Philosophical Analysis* (Oxford: Prentice Hall, 1997), 174-175.

⁶ Gödelek, *Zihin Felsefesi*, 179-181.

⁷ Vikipedi, “Davranışçılık,” erişim 4 Nisan 2022, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Davran%C4%B1C5%9FC3%A7%C4%B1%C4%B1k>

ların gözlemlemesi bakımından paralellik gösterdiğini belirtmiştir. Bu nedenle felsefi anlamda davranışçılık ve psikoloji anlamındaki davranışçılık arasında bir ayrıma gitmek gerekir. Davranışçılığın eleştirilmesinin nedeni ise gerçek zihinsel durumların yol açtığı eylemlerle ve sahte zihinsel durumların yol açtığı eylemleri birbirinden ayıramamasıdır. Dışarıdan davranışa bakıldığında her ikisinde de aynı davranış söz konusudur ama bu onların aynı zihinsel duruma sahip olduğunun kanıtı değildir.⁸

Diğer zihinler probleminin çözümü için ortaya atılmış son yaklaşım ise halk psikolojisi kuramıdır. “Buna göre, kişilerin davranışları, en iyi biçimde arzular, inançlar, algılar, duyular ve benzeri duyumlar bağlamında açıklanabilir ve yordanabilir.”⁹ Bu yaklaşımın ortaya çıkmasındaki neden günlük yaşamımızda bu mantık çerçevesinde düşünerek hareket etmemizden kaynaklıdır. Zihinsel ve psikolojik süreçler bizlere davranışı açıklamada yararlı oluyorsa karşımızdakinin içsel zihinsel süreçlere sahip olduğunu kabul etmiş oluruz. Bu kuram da, bir takım eleştirilere maruz kalmıştır çünkü diğer varlıkların, üstelik makinelerin eylemlerini açıklamakta psikolojik ve zihinsel süreçler işe yarıyorsa; bir makinenin dahi bir zihne sahip olduğunu söylemek durumunda kalabiliriz.¹⁰

Diğer zihinler problemi karşısında güçlü temellerle sahip bir yaklaşımın ortaya koyulmamış olması zihin ve davranış arasındaki ilişkinin sorgulanması için bir zemin hazırlamıştır. Bu durumu daha detaylı incelemek amacıyla bir tarafta felsefi davranışçı geleneğe mensup olan Ryle’in, diğer zihinler problemi çözümüne karşın problemin çözümü için davranış ve zihin arasındaki bağın kırılması gerektiğine düşünen Searle’ün görüşlerine yer verdik.

1. Ryle’da Düalist Yaklaşım Eleştirisi Bağlamında Diğer Zihinler Problemi

Gilbert Ryle, zihin felsefesinin müstakil bir alan olarak ortaya çıkmasında önemli etkiye sahip olan bir filozoftur. Ryle; Descartes’ın töz düalizmini, zihin-beden ikiciliğini getirmiş olması ve zihni üzerinde konuşulamayan ve gizemli bir boyuta taşıdığı için eleştirmiştir. Töz düalizmi, Descartes ile birlikte rağbet görmüş ve geniş kitlelerce benimsenmiştir. Düalizm, temelde zihin ve beden olmak üzere iki farklı tözün olduğunu ve bunların birbirine indirgenemeyeceğini savunur.¹¹ Ryle töz düalizmini kendi felsefesi içerisinde resmi öğreti olarak adlandırmıştır. Ryle’a göre resmi öğretinin yanlış olmasının nedeni zihinsel yaşamdaki olguların olması gerekenin dışında kategorilerde veya mantıksal yapılarda yer alıyormuş gibi ele alınmasından kaynaklanır. Ryle’a göre bu anlayış, bedeni açıklamaya çalıştığımız terminoloji ile zihni de açıklayabileceğimizi düşündüğü için bir kategori hatası yapmıştır. Kategori hatası saptamasının hedefi Descartes felsefesindeki düalizmdir.¹²

Ryle kategori hatasının nasıl bir şey olduğunu bize anlatırken günlük yaşamdan örnekler vermiştir. Örneğin ilk kez üniversiteyi ziyarete giden bir kişiyi düşünelim, o kişiye; kütüphaneyi, derslikleri, kantini, araştırma merkezlerini gezdirdiğimizde kişi, bize “Peki ama üniversite nerede?” diye sorduğunda ona üniversiteyi oluşturan şeyin bu birimler olduğunu açıklamaya çalışırız. Burada bireyin üniversiteyi, kilise, kü-

⁸ Gödelek, *Zihin Felsefesi*, 108-109.

⁹ Gödelek, *Zihin Felsefesi*, 183.

¹⁰ Gödelek, *Zihin Felsefesi*, 183.

¹¹ Gödelek, *Zihin Felsefesi*, 105-106.

¹² Vedat Çelebi, “Gilbert Ryle’in Düalizm Eleştirisi ve Kategori Hatası Saptaması,” *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 3 (Temmuz 2015): 138-145.

tüphane, müze gibi tek bir mekân olarak düşünmesinden kaynaklı bir sorun ortaya çıkar. Kilise, kütüphane, müze bunlar üniversite gibi birçok birimden oluşan yapılar değildir, aksine tek bir mekândır. Burada Ryle üniversitenin de bu diğer mekânlar gibi görülüp o kategoride değerlendirilmesini ve onun hakkında öyleymiş gibi konuşulmasının yanlış olduğunu bize anlatmaya çalışmıştır.¹³ Ryle bu örneğe benzer olarak takım ruhu, tümen ve İngiliz Anayasası örneklerini verir. Örneklerin hepsinde vurgulamaya çalışılan şey daha önce karşılaşmadığımız veya alışık olmadığımız şeylerin aşına olduğumuz şeylerle aynı kategoride değerlendirilmesinin yanlış olduğunu göstermektedir.

Tıpkı zihin ve bedenin aynı mantıksal kategoride yer almamasına rağmen, zihnin, bedenin ait olduğu kategorik kavramlarla açıklanmaya çalışılması ve bunun sonucunda zihnin cisimsiz, hayaletimsi bir yapısının olduğu düşünülmesi gibi. İşte Ryle'a göre tarihi hata budur. Yanlış kategorik sınıflamalar bizi, zihnin fiziksel olmayan, hayaletimsi bir yapısı olduğunu düşünmeye zorlamıştır ve zihin-beden ayrılığını güçlendirmiştir.¹⁴

Ryle diğer zihinler probleminin çözümüne geçmeden önce düalist yaklaşımın, zihin ve diğer zihinler hakkındaki görüşlerini eleştirmiştir. Düalist yaklaşımda bir kişinin, bir başkasının zihnine konuk olması mümkün değildir. Fakat edimlerinden hareketle sinyal odasına konuk olması mümkündür.¹⁵ Düalist yaklaşımda Descartes zihnin beden ile uyum içerisinde çalışmasını o dönemlerde henüz yeni keşfedilmiş bir nokta olan epifiz bezi yardımıyla açıklamaya çalışmıştır.¹⁶ Fakat Ryle zihin-beden arasındaki uyumlu çalışmanın bu biçimde açıklanmaya çalışmasını yeterli bulunmamıştır. Ryle zihin ve bedenin birbirlerinden tamamen farklı yapıya sahip, iki farklı tözün insanda bir arada bulunması ve bunların birbirleri ile olan etkileşiminin iyi bir şekilde açıklanamaması durumunu “makinedeki hayalet” olarak adlandırmıştır. Çünkü düalist anlayıştan çıkan sonuca göre zihin, bedenin içerisine gizlice yerleştirilmiş bir şeydir.¹⁷ Buradan da açıkça görülmektedir ki Ryle bedenden ayrı bir zihin anlayışının ortaya koyulmasına karşıdır.¹⁸

Ryle'a göre düalist yaklaşımın, diğer zihinler problemi konusunda bizleri getirdiği son nokta kimsenin yaptığı ve söylediği şeyi tam olarak anlayamadığımız bir durumdur.¹⁹ Düalist yaklaşım zihni sübjektif, soyut, gizemli bir alan haline getirmiştir. Bunun yanında sadece bedenin ne yaptığını gözlemleyebileceğimizi iddia ettiği için de diğer zihinlerin varlığı hakkında agnostik bir tavır takınmak durumunda kalmıştır.²⁰ Ryle düalist yaklaşımın bizleri zihnim düşündü, elim yazdı veya bu düşünce zihnimde yer aldı; fakat bedenimde yer almadı şeklinde bir anlayışa sürüklediğini düşünür. Bu nedenle Ryle zihin-beden ayrımını bir kenara bırakıp insanın bir bütün olarak ele alınması gerektiğini savunur. Böylece zihnin üzerindeki gizemi ortadan kalkabilecektir.²¹

¹³ Gilbert Ryle, *Zihin Kavramı*, çev. Sara Çelik. (İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2011), 82.

¹⁴ Feyza Ceyhan Coştu, “Descartes ve Ryle’da ‘Zihin-Beden İlişkisi’ ve ‘Öteki Zihinler Sorunu’,” *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* sayı: 30 (2020): 87.

¹⁵ Ryle, *Zihin Kavramı*, 128.

¹⁶ René Descartes, “The Passions Of The Soul” in *The Philosophical Writings of Descartes I*, trans. John Cottingham, Robert Stoothoff, Dugold Murdoch and Anthony Kenny (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 340. https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/753874/mod_resource/content/1/Descartes%20Rene%20-%20Philosophical%20Writings.%20vol%201.pdf

¹⁷ Ryle, *Zihin Kavramı*, 81-85.

¹⁸ Çelebi, “Gilbert Ryle’in Düalizm Eleştirisi ve Kategori Hatası Saptaması,” 138.

¹⁹ Ryle, *Zihin Kavramı*, 128.

²⁰ Ryle, *Zihin Kavramı*, 139.

²¹ Sara Çelik, “Gilbert Ryle’in Zihin Kavramı” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1993), 86-87.

Ryle düalist yaklaşımın, diğer zihinler problemine yaklaşımını hatalı bulurken diğer yandan öz bilgisi hakkındaki düşüncelerini de hatalı bulmuştur. Düalist yaklaşımdaki öz bilgisi, fiziksel dünyanın algılanmasından daha üst düzey bir algılamayı içerir. Bu anlayışa göre kişinin kendi zihinsel durumlarını ortaya koyabilmesi imtiyazlı (ayrıcalıklı) bir girişle mümkündür. Ryle, bu türden imtiyazlı giriş kuramının psikologlar ve filozoflar üzerinde çok güçlü bir etki bıraktığını; bilinçlilik ve içe bakış gibi kavramların üst düzey ve fazlasıyla soyut bir şeymiş gibi açıklanmasının yanlış olduğunu savunur, çünkü bilinç ve içe bakış bu şekilde betimlenebilecek kavramlar değildir.²² Ryle'a göre bilinç kavramı bilicin gündelik dildeki kullanımından da kolayca anlaşılabilir bir şeydir,²³ ayrıca içe bakış diye bir şey söz konusu değildir çünkü içe bakış bir veri yığınının oluşur ve insanın kendi kendine gerçekleştirdiği otantik bir geriye gidişten ibarettir.²⁴ Anlaşıldığı üzere Ryle için düalist yaklaşımın sadece diğer zihinler problemi hakkında ortaya koyduğu düşünceler hatalı olmakla kalmayıp öz bilgisi hakkında ortaya koyduğu yaklaşım da hatalıdır. Ryle zihinle ilgili olarak ortaya koyulmuş kavramların bu denli üst bir şeymiş gibi okunmasını doğru bir tutum olarak görmemektedir.

Ryle diğer zihinler probleminin düalist yaklaşımın düşündüğü kadar girift ve soyut bir konu olmadığını düşünür. Diğer zihinler probleminin çözümü için salt psikolojik yasalara da ihtiyacımız yoktur. Ryle'a göre kişi nasıl ki, kendi eylemlerinden ve bunlar arasındaki ilişkiden haberdarsa diğer zihinlerin edimi de benzer yollarla ortaya çıkar. Bu nedenle onların bir zihne sahip olduğunu anlamak için davranışlarını izlemek yeterlidir.²⁵ Ryle soyut, gizemli ve girift bir zihin anlayışının yerine somut, sağduyuya dayalı bir zihin anlayışından yana olmuştur.²⁶ Ryle'ın bu anlayışla ortaya koyduğu zihin felsefesinin amacı fiziksel olayların gözlemlenebildiği şekilde zihinsel durumlarımızın da gözlemlenebileceğidir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Ryle'ın bu görüşü zihin felsefesinde "felsefi davranışçılık" yaklaşımı adı altında ele değerlendirilmiştir.

1.1. Ryle'da Diğer Zihinler Probleminin Çözümü İçin "Felsefi Davranışçılık Kuramı"

Ryle için düalist yaklaşımın bizi diğer zihinlerin varlığına götüremeyeceği aşikârdır. Ryle; çağdaşı olan filozofların, diğer zihinler problemiyle bu denli yakından ilgilenmeye başlamış olmasını, makinedeki hayalet dogmasına sıkıca bağlanılmasına ve bizleri diğer zihinlerin varlığına götürmede yetersiz kalmasına bağlar.²⁷ Ryle göre diğer zihinlerin var olduğunu nasıl keşfedebiliriz sorusu çerçevelenmiş bir soru değildir,²⁸ yani diğer zihinler problemi felsefe ve diğer disiplinlerde kalıplaşmış bir problem niteliği taşımaz. Ryle diğer zihinler problemi hakkında:

Öteki insanların söylediği ve yaptığı şeyi anlayan öteki zihinler olduğunu keşfedebilirim; senin söylediğin şeyin anlamını kavrarken, şakalarını nükteli bulurken, ortaya koyduğum kanıtlamaları izlerken, benim kanıtlamalarımındaki hataları söylediğini işitirken, senin zihninin çalışmalarını çıkarımlıyorum, böylece onları anlamış oluyorum. Doğaldır ki senin yaptığın gürültüleri salt işitmiyorum, devinimlerini salt görmüyorum, ama bu işittiğim ve gördüğüm şeyleri anlıyorum.²⁹

²² Ryle, *Zihin Kavramı*, 266.

²³ Ryle, *Zihin Kavramı*, 268.

²⁴ Ryle, *Zihin Kavramı*, 282-283.

²⁵ Ryle, *Zihin Kavramı*, 128-129.

²⁶ Çelik, "Gilbert Ryle'in Zihin Kavramı," 1.

²⁷ Ryle, *Zihin Kavramı*, 139.

²⁸ Ryle, *Zihin Kavramı*, 286.

²⁹ Ryle, *Zihin Kavramı*, 139.

Ryle kişilerin devimlerini ve seslerini sadece işitmekle kalmadığımızı bunun yanı sıra onları anladığımız için diğer zihinlerin var olduğunu ortaya koyabileceğimizi düşünür. Burada dikkatimizi çeken kavram “anlama”dır.

Ryle’in diğer zihinler probleminin çözümü için ortaya koyduğu önemli kavram “anlama”dır. Anlama özel türden zekice gerçekleştirilmiş olan davranışları açıklayan bilgi türüdür.³⁰ Anlama aynı zamanda doğrudan “nasıl’ın bilgisi” ile ilişkilidir. Nasıl’ın bilgisi adından da anlaşılacağı gibi bir şeyin hangi yol ve yöntemle yapılacağını içeren bilgidir. Örneğin “Platon felsefesini yorumlayan kişinin öyle fazla bir felsefi özgünlüğe sahip olmasına gerek yoktur. Ama felsefi bir kanıtlamanın, gücünü anlamını ve güdüsünü değerlendiremezse yorumları önemsiz olacaktır. Eğer o, onları değerlendirebilirse, Platon’un nasıl yapmayı bildiği şeyi, kısmen o da nasıl yapmayı bilmiş olacaktır.”³¹ Anlama, diğer zihinlerin var olduğunun bir kanıtıdır. Durumlar veya şeyler hakkında eleştiri yapmak için geri planında anlama olmalıdır.

Ryle’da diğer zihinler problemin çözümü, öz bilgisi konusuyla da yakından ilgilidir, çünkü Ryle “Zihin Kavramı” adlı eserinin “Öz Bilgisi” bölümünde öz bilgisi hakkında söylediği şeylerin, diğer insanlar üzerinde söylenebilecek olanla bir eşitlik içerisinde yapılandığını belirtir. Ayrıca bu şeyleri ortaya çıkarmanın yöntemi de büyük oranda aynıdır.³² Yöntem büyük oranda aynı olsa da birtakım farklılıklar da söz konusu olabilmektedir fakat bu durum diğer zihinler hakkında bilenebileceklerin aleyhindeymiş gibi algılanmamalıdır. Bazen karşımızdaki hakkında bilmek istediğimiz şeyler, kendimiz hakkında ortaya koymak istediklerimizden daha kolay ortaya çıkma potansiyeline sahiptir.³³ Açıkça görmekteyiz ki Ryle öz bilgisi eşittir diğer zihinler denkleminde hareket etmektedir. Kendim hakkında ortaya koyduğum şeyleri diğer zihinler için de ortaya koymam mümkündür. Diğer zihinler bizim için bir bilinmezlik teşkil etmemektedir.³⁴

Ryle’da diğer zihinler probleminin çözümünün; anlama, nasılın bilgisi ve öz bilgisi konularının birbiriyle yakından ilişkili olarak ilerlediğini görmekteyiz. Düalist yaklaşım bir kimsenin zihin çalışmalarına dair bilgi edinemeyeceğimizi belirtmişti yani kişi zihinden bir toplama işlemi gerçekleştirdiğinde bu durum, düalist anlayışa göre kişinin zihninin başkalarına kapalı (imtiyazlı girişi gerektiren) kısmında meydana gelmektedir ve o kişinin zihin çalışmaları hakkında nasıl bilgi edineceğimiz tarzında soruları içermektedir. Ryle için sorun bu türden bir sorun değildir, çünkü bu tarz soruların cevaplanması imkânsızdır ve zihninin üzerindeki gizem örtüsünü kaldırmayı zorlaştırır. Ryle’a göre bu durumun çözümü kişilerin açık ve kapalı davranışlarıyla ilgili belirli türden yasa benzeri önermeleri nasıl ortaya koyacağımız ve uygulayabileceğimizle ilgilidir.³⁵ Ryle’in önerisi durumlar ve olaylarla bağlantılı olarak gerek öz bilgisi gerekse diğer zihinlerin varlığını ortaya koyabilmek için yasa benzeri önermelerle bir tümevarıma gitmektir. Konuyla ilgili olarak: “Bir satranç oyuncusunun ustalığını ve taktiklerini onun ve ötekilerin satranç oynayışını izleyerek değerlendirebilecek bir duruma gelirim ve yine benim belirli öğrencimin, tembel, tutkulu, zeki olup olmadığını çalışmasını izleyerek, özürlerine dikkat ederek, konuşmasını dinleyerek ve performansını öteki öğrencilerle karşılaştırarak öğrenirim.”³⁶

³⁰ Ryle, *Zihin Kavramı*, 131.

³¹ Ryle, *Zihin Kavramı*, 131-132.

³² Ryle, *Zihin Kavramı*, 267.

³³ Ryle, *Zihin Kavramı*, 267.

³⁴ Çoştı, “Descartes ve Ryle’da ‘Zihin-Beden İlişkisi’ ve ‘Öteki Zihinler Sorunu’,” 95.

³⁵ Ryle, *Zihin Kavramı*, 285.

³⁶ Ryle, *Zihin Kavramı*, 284-285.

Diğer zihinler probleminin çözümü birtakım özel yapıdaki sorularla da bağlantılıdır. Bu sorular; bir kişinin diğerinden daha evhamlı olup olmadığı, bir pasajı anlayıp anlamadığı veya kimin daha cesurca davrandığı gibi özel türden soruları da içerir. Ryle için bu tarz sorular da bir gizem ortaya koymazlar çünkü bunlar kolayca kişinin davranışlarından anlaşılabilir bir yapıya sahiptir.³⁷ Diğer zihinler hakkında özel türden soruların cevaplanması dikkatli bir gözlemden geçtiğini görmekteyiz. Davranışlar zihin çalışmalarının bir göstergesidir. Diğer zihinlerin varlığının kanıtı da onun davranışlarıdır.

Ryle diğer zihinler probleminin istenildiği takdirde kolayca test edilme zeminine sahip olduğunu düşünür. Bir paragrafı dinledikten sonra onu yetkin bir şekilde anlayıp anlamadığını test etmem mümkündür. Tabi ki, bu durum öncesinde benim de o paragrafı yetkin bir biçimde anlamış olmamı gerektirir. Sen bu paragrafın ne anlattığını kendi sözcüklerinle ifade edebiliyorsan, konuyla ilgili örnekler verebiliyorsan, yazarın zihin karakterini ortaya çıkarabiliyorsan onu yetkin bir biçimde anlamış olduğunu anlarım. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta test edilme zemininden çıkmamaktır yani paragrafı okunduktan birkaç gün sonra onu yetkin bir şekilde anlayıp anlamadığını test edecek konumdan çıkmış olurum.³⁸ “Kısaca “onu anlamışsın,” yargısının bir bölümü, eğer şöyle şöyle olsaydı, böyle böyle yapardın ve onu yapmış olurdun, demektir ve onu anlayıp anlamadığınla ilgili test, böyle genel koşullu önermelerin art-bileşenini gerçekleyen bir performans dizisidir.”³⁹ Anlamak sadece salt bir olayı anlayabilmekten ibaret değildir, onun yorumlanmasını da içerir.

Ryle’a göre bir kişinin zihinsel kapasite ve yönelimlerini ortaya koymak tümevarımsal bir çalışma gerektirir. Bu da eylem ve onlara verilen tepkiler arasında yasa benzeri önermeler çıkarmakla ilgilidir. Bu bilimin yaptığı deney ve gözlem gibi bir şey değildir, bir öğretmenin öğrencisinin karakterinden hareketle bir olay karşısında ne tepki vereceğini ön görmesi veya bir çiftçinin hava durumu tahminine benzer ama yine de güvenilir bir yapıya sahiptir.⁴⁰

Ryle karşımızdakinin davranışlarını gözlemleyerek sadece onun zihinsel varlığına dair bir kanıt sunmadığımız hakkında: “Senin kapasitelerin, ilgilerin, hoşlandıkların, hoşlanmadıkların, yönelimlerin ve inançların ile ilgili bilmek istediklerimin pek çoğunu, açık yapıp etmelerin sırasında nasıl davrandığını gözlemleyerek ortaya çıkarabilirim; bu arada benim için en büyük ipucu senin söylediklerin ve yazdıklarıdır.”⁴¹ Ryle’a göre karşımızdakinin zihinsel niteliklerini ve karakteristik yapısını edimlerinden hareketle anlamam mümkündür.

Ryle’ın zihin felsefesinde diğer zihinler problemi çerçevelenmiş, yani sabit bir felsefi problem olarak ortaya çıkmadığı için bu problem genel felsefesi içerisinde hali hazırda yapılanmış olarak bulunur. Bu nedenle diğer zihinler problemi: anlama, nasılın bilgisi ve öz bilgisi kavramlarıyla bağlantılı olarak işlemiştir. Davranışın dikkatli bir biçimde incelenmesini ve oradan önermelerle bir tümevarıma gitmeyi içerir.

³⁷ Ryle, *Zihin Kavramı*, 285.

³⁸ Ryle, *Zihin Kavramı*, 286-287.

³⁹ Ryle, *Zihin Kavramı*, 287.

⁴⁰ Ryle, *Zihin Kavramı*, 289.

⁴¹ Ryle, *Zihin Kavramı*, 139.

2. John R. Searle' de Düalist Yaklaşım Eleştirisi Bağlamında Diğer Zihinler Problemi

Searle 17. yüzyıl itibariyle insanoğlunun evrenin nasıl işlediğini açıklayabileceği inancının ortaya çıktığını ve bu inancın en büyük örneklerinin: Kopernik Devrimi, Newton fiziği ve Darwin'in evrim teorisi olduğunu düşünür. Bu teorilerinde yardımıyla, anlaşılabilir olan evren daha da ulaşılabilir bir hale gelmiştir. Üstelik bilimsel bilginin, insanların inançları konusunda çelişkiler oluşturmadığı yaklaşımı ortaya çıkmış ve bu bilgi dini destekleyen, onu tamamlayan bir unsur olarak görülmüştür. Searle'e göre bu türden inanış biçiminin bizi getirdiği yer zihinsel-fiziksel veya maddi-manevi ayrımı olmuştur. Fiziksel alanın sahibi bilim, zihinsel alanın sahibi ise din olmuştur. Zihinsel ve fiziksel alan birbirlerinden ayrılmış, ikisi de kendi içlerinde doğrulanabilir hale gelmiştir. Searle göre bu ayrımı zirveye taşıyan kişi Descartes olmuştur.⁴²

Searle bilince gerçek bir varlık atfettiğimizde yani bilincin varlığını kabul ettiğimizde düalist yaklaşımı benimsememiz gerekeceği fikrinden vazgeçmemizi gerektiğini söylemiştir, çünkü düalist yaklaşım fiziksel fenomenleri kabul etmenin yanı sıra ağrı, acı gibi zihinsel fenomenleri de kabul etmeyi içerir. Searle için düalist yaklaşım umutsuz bir yaklaşımdır çünkü bir kere zihinsel ve fiziksel arasında keskin bir ayrım yaptıktan sonra, ikisinin birbirini nasıl etkilediğini açıklamak güçtür. Yapılması gereken bilinci, tıpkı sindirim veya büyüme gibi doğal bir fenomen olarak görmektir. Searle için bilinç biyolojik bir fenomen olduğundan zihinsel ve fiziksel kategorilerine uyum sağlamaz. Bilince, beynin alt düzeyinde bulunan mikro süreçler neden olur.⁴³

Searle'ün zihin-beden problemi yorumu şu şekilde ifade edilebilir: Zihni fiziksel alandan ayırdığımız müddetçe onu gizemli bir şey olarak görürüz, ardından kendimizi töz düalizminin içinde buluruz. Searle düalist veya materyalist yaklaşımların zihin-beden problemini doğru bir biçimde çözme imkânının olmadığını düşünür. Bu durumun nedenin zihin beden problemini çözerken kullandığımız kavramlardan kaynaklanır.⁴⁴ Searle bu noktada Ryle ile aynı görüşe sahiptir.

Diğer zihinler problemi hakkında: Searle, problemin gerçek yaşamda var olmayan sadece felsefede var olan bir problem olduğunu belirtir. Searle bizlerin günlük hayatta diğer insanlar ve nesneler hakkında bir zihne sahip olup olmadıklarına dair, tahmine veya bir inanca sahip olmadığımızı düşünür. Köpeğimin veya kardeşimin bir bilince sahip olduğuna dair hipotez benimsemem çünkü davranışın belirli arka plan tarzları ve yetileri vardır, bu nedenle felsefi tartışmalar dışında bu tarz bir sorunla karşılaşmayız.⁴⁵ Searle'ün bu noktada da Ryle ile aynı fikirde olduğunu görmekteyiz, çünkü Ryle için de diğer zihinler problemi çerçevelenmiş bir problem niteliği taşımamaktaydı.

Searle için bu problemin felsefi alanda bu denli üzerinde durulmasının ve sağlam açıklamalar getirilememesinin nedeni davranış ve zihin arasında sıkı bir bağ olduğunun düşülmesinden kaynaklanır. Bu nedenle Searle'ün amacı problemin üç yüz yıllık felsefi, bilimsel tartışmalarının etkisini kırmak için bir başlangıç yapmak ve davranış ve zihin arasında çok önemli bağlar olduğu düşüncesini kırmaktır.⁴⁶

⁴² John R. Searle, *Zihin Dil ve Toplum*, çev. Alaatin Tural. (İstanbul: Yaylacık Matbaacılık, 2006), 8.

⁴³ John R. Searle, *Bilincin Gizemi*, çev. İlknur Karagöz. (İstanbul: Küre Yayınları, 2018), 10-11.

⁴⁴ Searle, *Zihin Dil ve Toplum*, 58.

⁴⁵ John R. Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, çev. Muhittin Macit. (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2021), 108.

⁴⁶ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 107-108.

2.1. Searle’de Davranış ve Zihin İlişkisini Kırmak

Searle dünyanın tamamıyla nesnel olduğu düşüncesinin, deneyimlerimizden hareketle tutarsız olduğunu görsek dahi, bu görüşün üzerimizde güçlü bir etkiye sahip olduğunu düşünür. Searle bu etkiyi kırmanın kolay bir yolunun olmadığını farkındadır fakat az da olsa zihin ve davranış arasında çok önemli içsel bağların bulunduğu düşüncesini kırabileceğimizi düşünür. Searle bu etkiyi birtakım düşünce deneyimleriyle ile kırmaya çalışır, bu düşünce deneyimleri: silikon beyinler ve bilinçli robotlardır.⁴⁷

Silikon Beyinler

Searle’ün silikon beyinler örneği şu şekildedir: Varsayalım ki beynimizdeki fonksiyonlar bizde yavaş yavaş körlüğe neden olacak biçimde kötüleşmeye başlasın. Bizim için gelinebilecek son noktadaki tedavi de, beynimize yerleştirilebilecek silikon çipler olsun. Bu silikon çiplerin beynimize yerleştirilmesiyle görme duyumuzun eski haline geldiğini düşünelim. Fakat daha sonra beynimizin giderek daha kötü hale geldiğini ve doktorların daha fazla çip yerleştirdiğini düşünelim. Sonunda tahayyül ettiğimiz şey, beynimizin silikon çiplerle yer değiştirmesi olacaktır.⁴⁸

Searle böylesi bir durumda ortaya çıkabilecek ihtimaller üzerinde durmuştur. Bu ihtimallerden ilki: Bu silikon çiplerin zihinsel fonksiyonlarımıza zarar vermemesi yani hatıralara, düşüncelere sahip olmaya devam etmemiz; zihinsel hayatımızın düzeninin bozulmaması durumudur, fakat bu durumda da bu çiplerin zihinsel girdi çıktı yapabilme özelliğine sahip olduğunu var saymamız gerekir. Searle böyle bir ihtimalin gerçek dünyada imkânsız olduğunu söyler çünkü nöronların nedensel güçlerinin silikonlara kopyalanamayacağını düşünür. Fakat bu bir düşünce deneyimi olduğu için her ihtimal değerlendirilmelidir ki, savunulan şey daha güçlü bir argüman haline gelebilsin.⁴⁹ Bu olasılıkta çiplerin beynin sahip olduğu nedensel gücün ve çalışma prensibinin aynısına sahip olduğunu düşündük.

İkinci ihtimal ise silikon çipler yüzünden bilinçli deneyim alanında bir daralma, bir büzülme meydana gelmesidir. Fakat bu durum bizim davranışımızda hiçbir değişikliğe neden olmaz çünkü çipler sayesinde dışarıdan gözüken davranışlarımız normaldir. Bu durumu fark etmemiz ancak şu şekilde gerçekleşebilir: Bize kırmızı bir nesne gösterildiğinde ve bunun hangi renkte olduğu sorulduğunda, nesnenin kırmızı renkte olduğunu söylesek dahi orijinalde sahip olduğumuz o alan küçüldüğü için hiçbir şey göremiyorum ve kör olurum şeklinde bir şey söyleyemeyiz. Çünkü kendimizi bu kırmızıdır, derken duyarız. Kısaca dışa dönük başkaları tarafından gözlemlenebilir olan davranışlarımız aynı kalırken sahip olduğumuz bilinçli deneyim hiçliğe doğru yol almaktadır.⁵⁰ Burada da zihin ve davranış arasındaki bağın kırıldığını hayal ettik. Çipler beynin sahip olduğu nedensel güce sahip olmadı, yani davranış etkilenmedi fakat zihinsel durumlar ortadan kalktı. Searle bize bu düşünce deneyinde herkes tarafından gözlemlenebilen davranışlarımız aynı kalsa bile, içsel zihinler durumlarımızın kolayca sıfıra indiğini tahayyül edebileceğimizi göstermiş olur. İçeriden bilince sahip bir zihinsel hayatımızın olmaması, içsel ölüm fikrine yaklaştığımızın kanıtıdır.

⁴⁷ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 93.

⁴⁸ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 94.

⁴⁹ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 95.

⁵⁰ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 95.

Searle bu düşünce deneyinde bir de üçüncü ihtimalden bahseder, bu ihtimal: Silikon çiplerin beynimize aşamalı olarak yerleştirilmesi ve zihinsel hayatımızda herhangi bir değişiklik oluşturmamasıdır. Fakat bu durumda da düşüncelerimizi, niyetlerimizi ve duygularımızı giderek artacak şekilde eyleme koyamayacak bir duruma geldiğimizi geliriz; düşüncelerimiz, duygularımız ve niyetlerimiz aynı kalsa da gözlemlenebilen davranışlarımızda bir felce gidiş vardır.⁵¹ Bu ihtimalde de sahip olduğumuz zihinsel hayatın devam ettiğini fakat zihinsel görüngülerin davranışsal belirtileri olamadığını hayal ettik yani zihinsel görüngüler kaybolmadı fakat davranış ortadan kaktı.

Searle bu düşünce deneyiminden çıkarabileceğimiz sonuçlar hakkında:

Varlık bilimsel açıdan konuşulursa davranış, işlevsel rol ve nedensel ilişkiler bilinçli zihinsel görüngülerin varlığı ile ilgili değildir. Deneyisel olarak; diğer insanların bilinçli zihinsel durumları hakkında kısmen onların davranışlarından bilgi ediniyoruz. Nedensel olarak, bilinç girdi-uyaran ve çıktı-davranış arasındaki nedensellik ilişkisine aracılık eder. Ve evrimci bir bakış açısından, bilinçli zihin nedensel olarak davranışı kontrol işlevi görür. Fakat varlıkbilimsel olarak konuşulursa, söz konusu görüngüler herhangi bir davranışsal çıktıdan bağımsız olarak bütünüyle var olabilir ve kendi özsel niteliklerine sahip olabilirler.⁵²

Varlık bilimsel açıdan davranış ve bilinçli zihinsel görüngüler arasında zorunlu bir bağlantı söz konusu değildir. Zihinsel durumlar davranış olmadan da var olabilirler veya davranışın olması herhangi bir zihinsel durumun varlığını gerektirmeyebilir.

Düşünce deneyiminden çıkarılacak diğer sonuçlar ise şunlardır: Zihinsel olanın ontolojisi esas olarak birinci şahıs varlık bilimidir. (Her zihinsel durum kişinin kendisine aittir.) Diğer bir sonuç ise zihinsel durumların birinci şahıs (öznel) görüngüler olarak var olmasıdır. Birinci şahıs bakış açısı, üçüncü şahıs bakış açısından farklıdır. Üçüncü şahıs bakış açısından bir kimsenin bilinçli olup olmadığı konusunda herhangi bir sıkıntı yoktur. Ben tamamıyla bilinçli olsam dahi karşımdaki benim bilinçdışı olduğumu düşünebilir.⁵³ Üçüncü şahıs bakış açısından davranış ve zihin arasındaki bağın kolayca kırılabilmesi söz konusudur.

Bilinçli Robotlar

Searle bilinçli robotlar örneğini ilk düşünce deneyimini desteklemek amacıyla verir. Bilinçli robotlar örneği şu şekildedir: Bir üretim hattında kullanmak üzere robotlar ürettiğimizi varsayalım, başta ürettiğimiz bu robotlar üstünkörü yapılmış ve az gelişmiş robotlar olsun. Diğer yandan bilincin nasıl ortaya çıktığını, beyindeki hangi sürecin bilince sebep olduğunu öğrendiğimizde, düşük düzeyde bilince sahip robotlar ürettiğimizi ve bu robotların diğerlerine nazaran daha iyi iş görme becerisine sahip olduklarını ayrıca birtakım duygulanımları gösterebildiğini düşünelim. Ardından bu düşük düzeyde bilinç sahibi olan robotların bir süre sonra yaptığı işten mutsuz olduklarını varsayalım. Bu robotlardan, o işi devam ettirebilecek robotlar üretmelerini fakat onların bilinçdışı olmalarını istediğimizi varsayalım.⁵⁴ Searle bu düşünce deneyimi hakkında:

Bu bana iyi tanımlanmış bir araştırma projesi gibi geldi: işlevsel olarak konuşursak bilim adamlarımızın bilince neden olmayacak veya bilinci sürdüremeyecek bir 'donanım' olan fakat bilince neden olacak veya bilinci sürdürecektir bir 'donanımı' olan bir robotla aynı girdi çıktı işlevleri olan bir robot tasarlamaya çabaladıklarını

⁵¹ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 96.

⁵² Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 97-98.

⁵³ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 98-99.

⁵⁴ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 99-100.

farz edebiliriz. Sonra onların, tümüyle bilinçdışı ama davranış güçleri ve yetenekleri bilinçli robotların davranış güçleri ve yetenekleri ile aynı olan bir robot inşa ettiklerini düşünebiliriz.⁵⁵

Searle'ün ortaya koyduğu bilinçli robotlar düşünce deneyiminde robotların bu fabrikada çalışmasını, dışarıdan gözlemlediğimizde hem bilinç sahibi olan robotların hem de bilinç sahibi olmayan robotların aynı işlemi yaptıklarını görürüz. Oysaki bir grup, bunu bilinç sahibi olarak yaparken diğerleri tamamen bilinçdışı olarak yapmaktadır. Böylece bir şeye bilinç atfetme konusunda davranış kolayca konu dışı kalabilmektedir.

Bilinçli robotlar örneğine benzer Searle'ün bir şeye zihinsellik atfetmekle ilgili olarak zihin felsefesinde çokça kullanılan en yaygın örneklerinden birisi de "Çin Odası Argümanı"dır. Searle maddeciliğin iki bin yıl sonra geldiği noktada heyecan veren gelişmelerden birisinin yapay zekâ olduğunu düşünür. Bu yaklaşım zihni, bilgisayarın içerisinde yer alan bir programmış gibi görür. Zihnin beyin ile kurduğu ilişki, bilgisayarın donanımının program ile ilişkisi gibi görülmüştür. Bu argümanın amacı bir şeye zihinsellik atfetmek konusunda zorunlu ve yeterli şartlara sahip olmadığımızı göstermektir.⁵⁶

Searle'ün Çin odası argümanı kısaca şu şekildedir: Çince bilmeyen bir kişinin, ellerinde Çince sembollerle, birtakım Çince sorulara cevap vermesi amacıyla bir odaya kapatıldığını düşünelim. Kişiye sorulan Çince soruların nasıl cevaplanacağına dair, kendi dilinde bir kılavuz verildiğini varsayalım. Kişi bu kılavuz sayesinde Çince bilen birisi gibi, bu sorulara doğru yanıtları verebilsin. Tam da burada kişinin, Çince bildiğini söyleyebilir miyiz? Bu soruya cevabımız tabii ki hayır, şeklinde olacaktır. İşte bilgisayar veya yapay zekâ sahibi başka makineler biz insanların o makinelere yazdığı birtakım kodlar sayesinde çalışırlar. Kodlar olmadan bilgiyi işleyip bize bir çıktısını sunamazlar. Aynı şekilde bir dil öğrenmekte sembollerden ibaret değildir. Bu yüzden bu makineler hakkında, anlayabiliyor veya düşünebiliyor şeklinde bir yargı ortaya koyamayız.⁵⁷ Bilgisayarlarda bir söz dizimi (sentaks) söz konusudur fakat anlam (semantik) yoktur. Bilgisayarın içersine yazılan kodlar birer simgeden ibaret olup bir anlam bütünlüğü taşımazlar.⁵⁸ Bu nedenle anlam olmadığı için, makineye bir zihinsellik atfedilemez. Searle'ün temel düşüncesi yapay bir beyin oluşturabilmenin birtakım kodlar yazarak olamayacağı yönündedir çünkü bilgisayarlar sadece birer kod yazılımından ibarettir. İnsana atfedilen düşünme ve anlama kavramlarını, bu cihazlara karşın kullanmak doğru bir tutum değildir.

2.2. Searle Açısından Diğer Zihinler Problemi Nasıl Çözülebilir?

Bu düşünce deneyimlerinin ardından Searle'ün insanların ve diğer üst düzey canlıların bizimkine az çok benzeyen bilinçli zihinsel görüngülere sahip olduklarının deneysel temellerinin bir açıklamasını verir. Searle burada öncelikle deneysel kelimesinin kullanımında bir belirsizlik olduğuna dikkat çekmek ister. Deneysel kelimesi bazen matematiğin ve mantığın olgularına karşılık gelen fiili ve muhtemel olgulardan bahsediler. Bazen de üçüncü şahıs yordamı aracılığıyla test edilebilen olguları kastederler. Bu deneysel olguların herkes tarafından erişilebilir bir niteliğe sahip olduğu iddia edilir fakat Searle birtakım deneysel gerçeklerin herkes tarafından erişilebilir bir niteliğe sahip olmadığını savunur.⁵⁹

⁵⁵ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 100.

⁵⁶ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 70.

⁵⁷ Ferhat Onur, "John R. Searle ve Çin Odası Argümanı," *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 9/1, (2016): 198-199.

⁵⁸ Vedat Çelebi, "Searle ve Nagel'in Bilinç Kuramlarında Fizikalizm Eleştirisi Bağlamında Yapay Zekânın Sınırı Tartışması," *Beytülhikme* 9/2, (2019): 363.

⁵⁹ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 101.

Örneğin bir kuş gibi uçmanın nasıl bir şey olduğunu merak ettiğimizde, bunun bir insan için uçmanın nasıl olacağını merak ettiğimizi içerdiğini söyler. Bu deneyim, bir insan için nasıl olurdu, sorusunu sormak zaten başta kuşun uçuş deneyimine sahip olduğunu varsaymak koşulunu gerektirir. Kuşların manyetik alan belirleyerek yaptığı uçuş deneyimi, deneysel testlerin standart biçimleri ile erişilemez. Searle zaten bu durumu anlamsız bulur yani Searle göre dünyadaki tüm olguların standart üçüncü şahıs testleriyle eşit oranda erişilebilirliğe sahip olamaz. Bu deneysel olgulara doğrudan ulaşamamak bile dolaylı yollardan ulaşmak mümkündür.⁶⁰ Fakat bir diğer zihin felsefesi filozofu olan, Thomas Nagel “Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?” adlı makalesinde yarasa olmanın, nasıl bir şey olduğunu almayabilmek için yarasanın bakış açısına ihtiyacımız olduğunu düşünür, aksi takdirde deneyimin öznel niteliğinin kavranamayacağını ve diğer zihinler probleminin çözülemeyeceğini düşünür.⁶¹ Nagel’in düşüncesini, Searle’ün örneği üzerinden yorumlayacak olursak: Kuş olmanın bakış açısı ortadan kaldırıldığında kuş olmanın nasıl bir şey olduğu, hakkında geriye bir şey kalmayacağı şeklinde eleştiriye tabi tutulabilir bir yana sahiptir.

Searle’e göre köpeğimin bilinç sahibi bir canlı olduğunu sadece onun davranışlarından hareketle çıkarıyorsam bu yanlıştır. Sadece davranıştan hareketle bir zihne sahip olduğu kanısına varamam. Köpeğimin bir zihne sahip olduğunu bilmemin nedeni, onun fizyolojisindeki davranışın nedensel temelinin benimkine uygun olmasıdır. Bir köpeğin göze kulağa sahip olduğunu söylememiz dahi onların bizim göz ve kulaklarımızın yaptığı tarzda işlevi yaptığını örtük olarak söylememiz anlamına gelir. Searle, köpeğin bilincine doğrudan erişimimizin olmadığını fakat onun bir bilince sahip olduğunun iyi kanıtlanmış deneysel bir olgu olduğunu ve gayet ikna edici kanıtlarla doğrulandığını belirtir. Köpeğimin veya bir başka canlının bilinç sahibi olduğunu sadece davranıştan hareketle çıkarımsamam yanlıştır. Bunun yerine onun bilinçli olduğunu iddia etmemin en büyük nedeni davranışındaki nedensel temelin bana uygun olmasındandır. Acıktığında yemek yemesi veya bir şeyden korktuğunda irkilmesi gibidir. Searle filo genetik anlamda daha aşağıda yer alan canlılar ve hayvanlar söz konusu olduğunda çekirge, pire, yengeç vb. onların bir bilince sahip olup olmaması konusunda bu denli emin olamadığımızı söyler.⁶² Çünkü Searle’e göre üst düzey hayvanlarda bilincin olduğunu bilsek dahi, bilincin tür varoluşsal düzeyde ne kadar aşağı indiğini bilemeyiz bunun sebebi ise zengin bir nörobiyolojik bilgi birikimine sahip olmamamızdır.⁶³

Searle yaşadığımız dünyada, diğer zihinler probleminin olmadığını söylemişti. Bunun nedeni diğer insanların deneyimlerini nedensel temellerinin, sahip olduğumuz deneyimlerin nedensel temelleri ile neredeyse özdeş olmasından kaynaklıdır. Hayvanlar fizyolojik açıdan bize benzediği için bu ilkenin kanıtlanabileceği bir test vakası sağlarlar. “Bir kez, diğer hayvanlara zihinsellik atfetmenin nedensel temelinin anladıktan sonra, ‘başka zihinler’ problemine yönelik çeşitli geleneksel şüpheli problemlerin kolay bir çözümü olur.”⁶⁴ Searle için davranıştaki nedensel temel benzerlik gösteriyorsa zihinsellik atfetmek mümkün hale gelir fakat bu da tam anlamıyla yeterli bir sebep değildir.

Dikkat ederseniz ‘diğer zihinler problemi’ne yönelik bilimde ve gündelik yaşamda kullandığımız bu çözüm, diğer varlıklara zihinsel görüngüleri doğru olarak atfetmek için yeterli şartları sağlasa da, zorunlu şartları sağlamaz.

⁶⁰ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 102-103.

⁶¹ Thomas Nagel, “Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?” *Zihin ve Evren* içinde, ed. Gizem Ayvaz (İstanbul: Jaguar Yayınları, 2015), 156.

⁶² Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 103-104.

⁶³ Searle, *Bilincin Gizemi*, 17.

⁶⁴ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 104-105.

Bu bölümde daha önce de öne sürdüğüm gibi, bilincin zorunlu şartlarına ayırt edebileceğimizi varsaymak için, hayal edebileceğimiz herhangi bir şeyden çok daha zengin bir nörobiyolojik bilinç teorisine ihtiyacımız var.⁶⁵

Kısaca bir şeye bilinçli veya bilinçsiz diyebilmek için zengin bir nörobiyolojik bilinç teorisine ihtiyaç vardır ve kendi zihinsel durumlarımızı zihinsel durum olma kriteri olarak belirlediğimizde davranış zihinsel durumların varlığını kanıtlamak için ne yeterli ne de zorunludur.

Sonuç

Ryle'a göre düalist yaklaşım bizleri kimsenin söylediğini veya eylediğini anlayamadığımız bir noktaya getirmiştir. Bu nedenle insan zihin ve beden olarak değil, bir bütün olarak ele alınmalıdır. Zihin sübjektif, gizemli ve soyut bir konu değildir. İnsanı zihin ve beden olarak bir bütün halinde inceleyen Ryle'ın felsefesinde diğer zihinler problemi anlama, nasılın bilgisi ve öz bilgisi ile beraber işlemiştir. Ryle için biz sadece karşımızdaki varlığın davranışlarını görüyor ve gürültülerini işitiyor değiliz aynı zamanda onu anlıyoruz. Bu nedenle onun bir zihne sahip olduğunu söyleyebiliyoruz. Diğer taraftan Ryle, öz bilgisi eşittir diğer zihinler probleminden hareket ettiği için kendim hakkında ortaya koyduğum şeyleri, başkaları hakkında da ortaya koymam mümkündür. Ryle, davranışı zihin felsefesinin temele yerleştirdiği için birçok şey açık yapıp etmelerimden ortaya çıkabilme potansiyeli taşımaktadır. Davranışlarımızın zihin çalışmalarımızın bir göstergesidir, dolayısıyla bir zihne sahip olduğumun da kanıtı olmuş olur. Bu nedenle ortaya koyduğu kuram felsefi davranışçılık olarak adlandırılmıştır.

Searle'ün diğer zihinler problemi konusunda iki amacı vardı. İlki ontolojik olarak zihin ve davranış arasında sıkı bir bağ olduğu fikrini ortadan kaldırmak olmuştu. İkincisi ise bu anlayışın, üç yüz yıldır devam etmekte olan etkisini kırmak için bir başlangıç yapmaktı. Searle'ün ortaya koymuş olduğu düşünce deneyimleriyle davranış ve zihin arasında sıkı bir bağlantı olmadığını görmekteyiz. Searle için davranış tamamen önemsiz bir konu da değildir ve insan varlığı için elzemdir. Fakat kendi zihinsel durumlarımız ve davranışlarımız arasındaki bağlantıyı bir kıstas olarak belirlediğimizde, ortaya koyulmuş düşünce deneyimlerinden hareketle bunun ne yeterli ne de zorunlu şartları ortaya koyduğunu görmekteyiz. Bu sebeple Searle açısından bir şeye bilinçlilik atfedebilmek için öncelikle beyinde bilincin oluşmasını sağlayan şeyi keşfetmek gerekir. Bunun gerçekleşebilmesi için ise hem felsefi hem de bilimsel anlamda zengin zihin teorilerine ihtiyaç vardır.

Diğer zihinler problemi her iki filozof içinde çerçevelenmiş bir problem değildir yani sadece felsefede karşımıza çıkabilen bir problem olarak görülmüştür, bunun nedeni Ryle'a göre düalist yaklaşımken Searle'e göre ise zihin ve davranış arasında sıkı bir bağ kurulmuş olmasıdır. Fakat günümüzde diğer zihinler probleminin bir önem arz ettiğini görmekteyiz bunun en büyük etkenlerinden birisinin de bilim ve teknoloji gelişmeleridir. Bugün geldiğimiz noktada davranış ve zihin arasında Ryle'ınki gibi bir anlayışı benimsediğimizde, bir bilgisayarın benimle satranç oynayabilmesi durumunda onun da bir zihne sahip olduğunu var saymamı gerektirecek bir noktaya geliriz. Çünkü bilgisayarın benim hamlelerimi algıladığını ve onları önlemeye çalıştığını görürüm, bu nedenle ona bir zihinsellik atfetmek durumunda kalırım. Bu noktada Searle'ün davranış ve zihin arasındaki bağın neden kırılması gerektiğini savunduğunu daha iyi anlamaktayız, çünkü Searle böyle bir durumla karşı karşıya gelmek istememektedir. Searle yapmış olduğu düşünce deneyimleri sayesinde biz-

⁶⁵ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 107.

lere, davranış ve zihin arasında sıkı bağlar bulunmadığını ve bunun bir şeye zihinsellik atfetme konusunda yeterli ve zorunlu şartları sağlamadığını kanıtlamıştır.

Burada şunu açıkça görmekteyiz ki teknolojinin de gelişmesiyle, diğer zihinler problemi sadece felsefi bir problem olarak kalmamış hem bilimsel hem de gündelik yaşamda karşı karşıya kaldığımız bir problem haline gelmiştir. Searle'ünde ifade ettiği gibi bir şeye zihinsellik atfetmede birtakım kıstaslarımızın olmadığını fark etmiş bulunmaktayız. Bunun sebebi bir zihin hakkında zengin bir literatüre sahip olmamamızdan kaynaklıdır. Öncelikle zihin konusunda hem felsefi hem de bilimsel açıdan zengin bir literatüre sahip olunmalıdır ki, diğer zihinler söz konusu olduğunda, bir şeye zihinsellik atfedebilmek için birtakım kıstaslara sahip olabilelim.

Kaynakça

- Çelebi, Vedat. "Gilbert Ryle'in Düalizm Eleştirisi ve Kategori Hatası Saptaması," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 3 (Temmuz 2015): 138-157.
- Çelebi, Vedat. "Searle ve Nagel'in Bilinç Kuramlarında Fizikalizm Eleştirisi Bağlamında Yapay Zekânın Sınırı Tartışması," *Beytülhikme* 9/2, (2019): 351-376.
- Çelik, Sara. "Gilbert Ryle'in Zihin Kavramı." Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1993.
- Çoştı, Feyza Ceyhan. "Descartes ve Ryle'da 'Zihin-Beden İlişkisi' ve 'Öteki Zihinler Sorunu'," *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* sayı: 30 (2020): 79-96.
- Onur, Ferhat. "John R. Searle ve Çin Odası Argümanı," *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 9/1, (2016): 192-216.
- Descartes, René. "The Passions of the Soul" in *The Philosophical Writings of Descartes I*, trans. John Cottingham, Robert Stoothoff, Dugold Murdoch and Anthony Kenny, 325-383. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/753874/mod_resource/content/1/Descartes%20Rene%20-%20Philosophical%20Writings.%20vol%201.pdf
- Gödelek, Kamuran. *Zihin Felsefesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Günday, Şeref. *Zihin Felsefesi*. Bursa: Asa Kitapevi, 2003.
- Hospers, John. *An Introduction to Philosophical Analysis*. Oxford: Prentice Hall, 1997.
- Nagel, Thomas. "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" *Zihin ve Evren* içinde, Editör: Gizem Ayvaz, 145-165. İstanbul: Jaguar Yayınları, 2015.
- Ryle, Gilbert. *Zihin Kavramı*. Çeviren: Sara Çelik, İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2011.
- Searle, John R. *Bilincin Gizemi*. Çeviren: İlknur Karagöz, İstanbul: Küre Yayınları, 2018.
- Searle, John R. *Zihin Dil ve Toplum*. Çeviren: Alaatin Tural, İstanbul: Yayılcık Matbaacılık, 2006.
- Searle, John R. *Zihnin Yeniden Keşfi*. Çeviren: Muhittin Macit, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2021.
- Vikipedi. "Davranışçılık." Erişim 4 Nisan 2022. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Davran%C4%B1%C5%9F%C3%A7%C4%B1%C4%B1k>